

การส่งเสริมการจัดการความรู้ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
วิถีไทยริมคลองบางใหญ่ อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี
Promoting Knowledge Management in Thai Cultural Tourism
Development along the Bang Yai Canal, Bang Yai District,
Nonthaburi Province

ประเสริฐ โยธิศาร์^{1,*}, ปรียา สมพีช², วงศ์วิภา โสสุวรรณจินดา³, มรกต บุญศิริชัย⁴
และณัฐกานต์ รongทอง⁵

Prasert Yothicara^{1,*}, Preeya Sompuet², Vongvipha Thosuwonchinda³,
Morakot Boonsirichai⁴ and Natthakan Rongthong⁵

(Received: January 7, 2026; Revised: April 21, 2026; Accepted: April 23, 2026)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเสนอแนวทางการส่งเสริมการจัดการความรู้ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีไทยริมคลองบางใหญ่ อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed methods research) แบบ Convergent parallel design ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณในช่วงเวลาเดียวกัน โดยข้อมูลเชิงคุณภาพได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต และการประชุมระดมความคิดเห็นจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจำนวน 60 คน และข้อมูลเชิงปริมาณได้จากการสำรวจความคิดเห็นของชุมชนและนักท่องเที่ยวรวมจำนวน 200 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติเชิงพรรณนา และข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า พื้นที่ริมคลองบางใหญ่มีศักยภาพด้านทรัพยากรวัฒนธรรมทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ซึ่งเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตชุมชนริมน้ำอย่างชัดเจน และสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ อย่างไรก็ตาม การจัดการความรู้ในพื้นที่ยังขาดระบบฐานข้อมูลกลางและกลไกการถ่ายทอดที่เป็นรูปธรรม ขณะที่ความต้องการของชุมชนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.60$, S.D. = 0.71) และนักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นต่อแหล่งท่องเที่ยวโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.08$, S.D. = 0.71) ทั้งนี้ การวิจัยได้พัฒนาแนวทางการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอน และออกแบบกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้เชิงระบบ พร้อมจัดทำคู่มือองค์ความรู้เพื่อใช้เป็นเครื่องมือเชิงปฏิบัติในการพัฒนาการท่องเที่ยวและเชื่อมโยงทุนทางวัฒนธรรมสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในระดับชุมชน

^{1, 3, 4, 5} สาขาวิชาการท่องเที่ยว (หลักสูตรสองภาษา) คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, กรุงเทพฯ 10220

Department of Tourism (Bilingual Program), Faculty of Management Science, Phranakhon Rajabhat University, Bangkok 10220 Thailand

*Corresponding author, e-mail: sertty_ssk@hotmail.com

² สาขาวิชานิเทศศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, กรุงเทพฯ 10220

Department of Communication Arts, Faculty of Management Science, Phranakhon Rajabhat University, Bangkok 10220 Thailand

คำสำคัญ: การจัดการความรู้ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม วิถีไทยริมคลอง คลองบางใหญ่

ABSTRACT

This study aimed to examine and propose guidelines for promoting knowledge management in the development of Thai cultural tourism along the Bang Yai Canal in Bang Yai District, Nonthaburi Province. A convergent parallel mixed-methods design was employed, in which qualitative and quantitative data were collected concurrently. Qualitative data were obtained through in-depth interviews, observations, and focus group discussions with 60 stakeholders, while quantitative data were collected from surveys of community members and tourists, totaling 200 respondents. Quantitative data were analyzed using descriptive statistics, whereas qualitative data were analyzed through content analysis.

The findings revealed that the Bang Yai Canal area possesses significant potential in both tangible and intangible cultural resources, which are closely connected to the traditional riverside way of life and can be further developed into cultural tourism attractions. However, knowledge management in the area remains limited, particularly in terms of the absence of a centralized database system and concrete mechanisms for knowledge transfer. Community members expressed the highest level of need for tourism development ($\bar{X} = 4.60$, S.D. = 0.71), while tourists' overall perceptions of the tourism area were at a high level ($\bar{X} = 4.08$, S.D. = 0.71). The study also developed a seven-step knowledge management process and designed a systematic framework for knowledge transfer, together with a practical knowledge management handbook. These outputs can serve as operational tools for tourism development and for linking cultural capital to sustainable community-based cultural tourism development.

Keywords: Knowledge management, Cultural tourism, Thai canal-based way of life, Bang Yai Canal

บทนำ

คลองบางใหญ่ อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี เป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาทางประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของพื้นที่ภาคกลาง โดยทำหน้าที่เชื่อมโยงแม่น้ำเจ้าพระยากับแม่น้ำนครชัยศรี ส่งผลให้เกิดการตั้งถิ่นฐานและความเจริญของชุมชนริมน้ำมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีต นอกจากนี้ พื้นที่ริมคลองบางใหญ่มิมีความสำคัญในฐานะเส้นทางประพาสของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และปรากฏอยู่ในวรรณกรรมสำคัญ ได้แก่

นิราศพระประธมและนิราศสุพรรณบุรีของสุนทรภู่ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมและภูมิทัศน์ริมน้ำของพื้นที่อย่างชัดเจน (ประเสริฐ โยธินันท์, วงศ์วิภา โสสุวรรณจินดา, มรกต บุญศิริชัย และณัฐกานต์ ร่องทอง, 2566)

ในบริบทของประเทศไทย การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้รับการส่งเสริมภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (2565) ซึ่งมุ่งเน้นการใช้ทุนทางวัฒนธรรมเป็นฐานในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ทั้งนี้ พื้นที่ริมคลองบางใหญ่ยังคงรักษาลักษณะของชุมชนริมน้ำดั้งเดิมไว้ได้ ทั้งในด้านวัดโบราณ ศาลเจ้า ตลาดริมน้ำ และวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งล้วนเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นอกจากนี้ กิจกรรมที่สามารถต่อยอดได้ ได้แก่ การล่องเรือชมวิถีชีวิต การเดินชมตลาดเก่า และการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับแนวโน้มการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมร่วมสมัยที่ให้ความสำคัญกับ “ประสบการณ์” “การเรียนรู้” และ “การมีส่วนร่วม” ของนักท่องเที่ยว (โอปอล์ รังสิมันตุชาติ และทิพาพร โพธิ์ศรี, 2564)

อย่างไรก็ตาม การมีทรัพยากรทางวัฒนธรรมเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน หากขาดกลไกการจัดการที่สามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้ วัฒนธรรม และกิจกรรมการท่องเที่ยวเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ จากการทบทวนงานวิจัยพบว่างานด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเทศไทยส่วนใหญ่มุ่งเน้นการประเมินศักยภาพพื้นที่ ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว หรือการเสนอแนวทางพัฒนาเชิงกิจกรรม (เตือนใจ ร่าหมาน, ต่วนนุสรณ์ ภูพาหา, กาญจนา อ่อซ่าย และปรียาลักษณ์ โคหนองบัว, 2561; โอปอล์ รังสิมันตุชาติ และทิพาพร โพธิ์ศรี, 2564) ขณะที่องค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งถือเป็นแก่นสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ยังคงกระจุกกระจายอยู่ในรูปของความรู้ฝังลึกของปราชญ์และผู้นำชุมชน และยังขาดกระบวนการจัดการความรู้เพื่อการรวบรวม ถ่ายทอด และนำไปใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรม (กันตภณ แก้วสง่า และนิศาชล จำนงศรี, 2558; ปณิดา จันทรสุกรี, นลินี พานสายตา, ไพลิน เชื้อหยก และนิตินัย รุ่งจินดารัตน์, 2560)

แม้งานศึกษาด้านการจัดการความรู้ ทั้งในระดับสากล เช่น Frost (2010) และในบริบทประเทศไทย จะชี้ให้เห็นความสำคัญของการระบุ แสวงหา จัดระบบ และถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อการพัฒนาองค์กรและชุมชน แต่ยังไม่ปรากฏการประยุกต์แนวคิดดังกล่าวกับบริบทการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีไทยริมคลองบางใหญ่โดยตรง โดยเฉพาะการศึกษาเชิงกระบวนการที่เชื่อมโยงองค์ความรู้ท้องถิ่นเข้ากับการพัฒนากิจกรรมและการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในระดับปฏิบัติการ นอกจากนี้ แม้งานวิจัยบางส่วนจะกล่าวถึงบริบทพื้นที่คลองบางใหญ่ เช่น วิถีชีวิตและตลาดริมน้ำ (ไทยแลนด์พลัส, 2562; ประเสริฐ โยธินันท์ และคณะ, 2566) แต่ยังคงงานวิจัยที่ศึกษาการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในลักษณะองค์รวม ครอบคลุมทั้งแหล่งความรู้ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่การใช้ประโยชน์จริงในชุมชน ช่องว่างดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดขององค์ความรู้เดิมที่ยังมุ่งเน้นผลลัพธ์เชิงพื้นที่มากกว่าการพัฒนา “กลไกเชิงกระบวนการ” ที่สนับสนุนความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

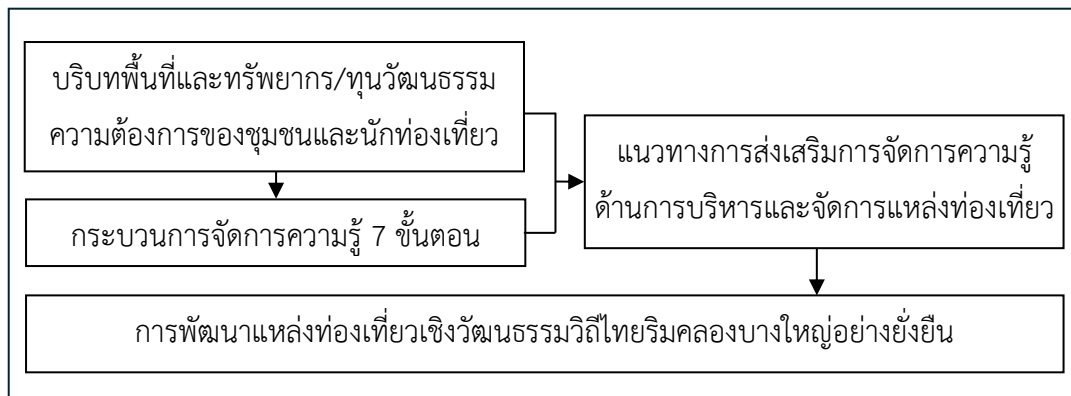
ด้วยเหตุนี้ การศึกษาค้นคว้าจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแนวทางการจัดการความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีไทยริมคลองบางใหญ่ อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี โดยมุ่งเชื่อมโยงทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนเข้ากับกระบวนการรวบรวม ถ่ายทอด และใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ การศึกษานี้มุ่งเติมเต็มช่องว่างเชิงกระบวนการของงานวิจัยเดิม และพัฒนาแนวทางเชิงปฏิบัติที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในระดับชุมชน อันจะเป็นฐานสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน และสามารถประยุกต์ใช้กับชุมชนริมน้ำอื่นที่มีบริบทใกล้เคียงต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทพื้นที่ สภาพแวดล้อมทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีไทยริมคลองบางใหญ่ และการจัดการความรู้ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีไทยริมคลองบางใหญ่ อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี
2. เพื่อสำรวจความต้องการของชุมชนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีไทยริมคลองบางใหญ่ และสำรวจการรับรู้และความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีไทยริมคลองบางใหญ่
3. เพื่อส่งเสริมการจัดการความรู้ด้านการบริหารและการจัดการองค์ความรู้จากการวิจัยไปสู่การใช้ประโยชน์ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีไทยริมคลองบางใหญ่ อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี
4. เพื่อถ่ายทอดความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีไทยริมคลองบางใหญ่ในรูปคู่มือและออกแบบกระบวนการถ่ายทอดความรู้จากงานวิจัยเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีไทยริมคลองบางใหญ่ อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัยนี้พัฒนาขึ้นบนฐานแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การจัดการความรู้ และการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมุ่งอธิบายความสัมพันธ์เชิงกระบวนการระหว่าง “ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน” (Cultural capital) “การมีส่วนร่วมของชุมชน” (Community participation) และ “กระบวนการจัดการความรู้” (Knowledge management process) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural tourism development) ในระดับพื้นที่ในการศึกษานี้ ทุนทางวัฒนธรรมสะท้อนองค์ประกอบของมรดกวัฒนธรรมทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ การมีส่วนร่วมของชุมชนสะท้อนบทบาทของคนในพื้นที่ในการร่วมคิด ร่วมวางแผน และร่วมดำเนินการ ขณะที่กระบวนการจัดการความรู้ทำหน้าที่เป็นกลไกในการรวบรวม สังเคราะห์ และถ่ายทอดองค์ความรู้สู่การใช้ประโยชน์จริง ผลลัพธ์ของกระบวนการดังกล่าวนำไปสู่การพัฒนาแนวทางการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอน และการจัดทำคู่มือองค์ความรู้ ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีไทยริมคลองบางใหญ่อย่างเป็นระบบและยั่งยืน แสดงดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed methods research) ในรูปแบบการออกแบบการวิจัยแบบขนานบรรจบ (Convergent parallel design) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณในช่วงเวลาเดียวกัน และนำผลการวิเคราะห์มาบูรณาการร่วมกัน (Data integration) เพื่ออธิบายปรากฏการณ์อย่างครอบคลุม การบูรณาการดังกล่าวช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลการวิจัยผ่านการตรวจสอบแบบสามเส้าทางระเบียบวิธี (Methodological triangulation) การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาบริบทพื้นที่และรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ร่วมกับการบอกต่อ (Snowball sampling) แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มปราชญ์ชุมชน เป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนริมคลองบางใหญ่และมีความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 20 คน 2) กลุ่มตัวแทนชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชนและผู้นำท้องถิ่นที่มีบทบาทในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่คลองบางใหญ่ จำนวน 20 คน และ 3) กลุ่มตัวแทนสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ ตัวแทนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ผลิตสินค้าและบริการจากองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่คลองบางใหญ่ จำนวน 20 คน รวมจำนวน 60 คน

2. เครื่องมือวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) เกี่ยวกับบริบทพื้นที่คลองบางใหญ่ สภาพแวดล้อมทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการจัดการความรู้ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีไทยริมคลองบางใหญ่ แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) และแนวคำถามสำหรับการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion: FGD)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ ข้อมูลทุติยภูมิ จากการทบทวนวรรณกรรม งานวิจัย บทความวิชาการ เอกสารราชการ และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และข้อมูลปฐมภูมิ จากการดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตภาคสนาม และการประชุมกลุ่มย่อย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) อย่างเป็นระบบ และใช้โปรแกรมช่วยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Computer-Assisted Qualitative Data Analysis Software: CAQDAS) ซึ่งช่วยให้สามารถตรวจสอบเส้นทางการวิเคราะห์ได้อย่างชัดเจนและโปร่งใส นอกจากนี้ ความน่าเชื่อถือของข้อมูลได้รับการตรวจสอบตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ 1) การตรวจสอบข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูล (Member checking) และ 2) การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ครอบคลุมด้านแหล่งข้อมูล ด้านผู้ให้ข้อมูลที่มีบทบาทแตกต่างกัน และด้านวิธีการ/ประเด็นคำถาม กระบวนการดังกล่าวช่วยให้ข้อค้นพบมีความถูกต้อง รอบด้าน และลดความลำเอียงจากแหล่งข้อมูลหรือวิธีการเพียงด้านเดียว

ระยะที่ 2 การสำรวจความคิดเห็นเชิงปริมาณ

1. ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก (Convenience sampling) เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่มีประสบการณ์ตรงและสามารถให้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มสมาชิกชมรมริมคลองบางใหญ่ เป็นผู้ที่อาศัยอยู่บริเวณริมคลองบางใหญ่ จำนวน 100 คน และ 2) กลุ่มนักท่องเที่ยว เป็นผู้ที่มีประสบการณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีไทยริมคลองบางใหญ่ จำนวน 100 คน ทั้งนี้ ตามแนวทางการวิจัยเชิงพรรณนาและการสำรวจทั่วไป ขนาดกลุ่มตัวอย่างสำหรับการอธิบายความคิดเห็นและการรับรู้ของกลุ่มเป้าหมายสามารถกำหนดตามความเหมาะสมเชิงบริบทและวัตถุประสงค์ของงานวิจัย มากกว่าการอาศัยสูตรคำนวณเพื่อทดสอบสมมติฐาน (Creswell & Creswell, 2018) ในการศึกษาครั้งนี้ที่ไม่ได้ตั้งสมมติฐานเชิงอนุมาน การกำหนดชุมชน 100 คน และนักท่องเที่ยว 100 คน จึงเหมาะสมต่อการวิเคราะห์เชิงพรรณนาและการเปรียบเทียบมุมมองระหว่างกลุ่มอย่างสมดุล

2. เครื่องมือวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถามความต้องการของชุมชน และแบบสอบถามการรับรู้และความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว เป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จัดเป็นระดับการวัดแบบอันดับภาคขึ้น เครื่องมือทั้งสองผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านการท่องเที่ยวและการวิจัย 3 คน ด้วยวิธี IOC (Index of item-objective congruence) พบว่าทุกข้อมีค่า IOC ระหว่าง 0.67-1.00 สูงกว่าเกณฑ์ 0.50 แสดงถึงความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย หลังปรับปรุงตามข้อเสนอแนะแล้ว ได้นำไปทดลองใช้กับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ณ ตลาดน้ำวัดตะเคียน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี เพื่อทดสอบความเชื่อมั่นด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค พบว่า แบบสอบถามชุมชนมีค่า 0.98 และแบบสอบถามนักท่องเที่ยวมีค่า 0.94 ซึ่งอยู่ในระดับสูง สะท้อนความสม่ำเสมอภายในของเครื่องมือ และเหมาะสมสำหรับใช้เก็บข้อมูลจริงในการวิจัย

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการแจกแบบสอบถามภาคสนาม

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทั้งนี้ การแปลผลค่าเฉลี่ย ใช้เกณฑ์สัมบูรณ์ (Absolute criteria) ตามแนวทางการศึกษาของ บุญชม ศรีสะอาด (2560) โดยแบ่งช่วงคะแนนละ 0.50 เพื่อให้สะท้อนระดับความคิดเห็นได้อย่างละเอียด

ระยะที่ 3 การพัฒนาแนวทางและตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการความรู้และการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จำนวน 25 คน คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling)
2. เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเพื่อใช้ในการค้นหาแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาการจัดการความรู้
3. การดำเนินการ โดยการนำผลจากระยะที่ 1 และ 2 มาสังเคราะห์เป็นแนวทางการจัดการความรู้ และให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความเหมาะสม
4. การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์เชิงเนื้อหาและสรุปข้อเสนอแนะ

ระยะที่ 4 การถ่ายทอดองค์ความรู้และประเมินผล

1. กลุ่มเป้าหมายในการถ่ายทอดองค์ความรู้ ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยมุ่งเน้นผู้ที่มีบทบาทและส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่คลองบางใหญ่อย่างแท้จริง เพื่อให้การถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้เกิดความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย 3 กลุ่ม คือ 1) ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ เทศบาลตำบลบางใหญ่ จำนวน 20 คน 2) สมาชิกชุมชนในพื้นที่คลองบางใหญ่ จำนวน 30 คน และ 3) ผู้ประกอบการและสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยว จำนวน 10 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 60 คน
2. เครื่องมือวิจัย ได้แก่ คู่มือองค์ความรู้ และแบบประเมินผลการถ่ายทอดความรู้
3. การดำเนินการ โดยการจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ในรูปแบบเชิงปฏิบัติการ (Workshop)

4. การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์เชิงพรรณนาและเชิงเนื้อหา

ในส่วนของการนำเสนอผลการวิจัย ข้อมูลเชิงปริมาณนำเสนอในรูปตารางและคำอธิบาย และข้อมูลเชิงคุณภาพนำเสนอในรูปแบบการบรรยายเชิงวิเคราะห์ เชื่อมโยงกับกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์การวิจัย

ทั้งนี้ ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2567 ถึง 30 กันยายน 2568 โดยในระลอกก่อนการได้รับการรับรองจริยธรรม ผู้วิจัยได้ดำเนินการทบทวนวรรณกรรมและสำรวจข้อมูลทุติยภูมิเท่านั้น ส่วนการเก็บรวบรวมข้อมูลจากมนุษย์ ได้แก่ การสัมภาษณ์ การแจกแบบสอบถาม และการสังเกต ได้ดำเนินการภายหลังจากได้รับการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ เลขที่รับรอง 02.021/68 ลงวันที่ 25 กรกฎาคม 2568 ทั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลทุกคนได้รับการชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย และให้ความยินยอมโดยสมัครใจ (Informed consent) และสามารถถอนตัวจากการวิจัยได้ทุกเมื่อโดยไม่ส่งผลกระทบใด ๆ

ผลการวิจัย

1. บริบทพื้นที่ สภาพแวดล้อมทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการจัดการความรู้

1.1 บริบทพื้นที่ ผลการศึกษาพบว่า ผลการศึกษาพบว่า คลองบางใหญ่เป็นพื้นที่ที่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ควบคู่กับวิถีชีวิตชุมชนน้ำอย่างยาวนาน โดยมีบทบาทเป็นเส้นทางคมนาคมที่เชื่อมโยงกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยากับแม่น้ำนครชัยศรี ส่งผลให้เกิดการตั้งถิ่นฐานและการสั่งสมวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง (ประเสริฐ โยธินาร์ และคณะ, 2566) พื้นที่ดังกล่าวยังปรากฏแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ เช่น วัด โบราณสถาน และตลาดริมน้ำ ซึ่งสะท้อนคุณค่าทางประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรม ชุมชนยังคงรักษาวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงประเพณีที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (ไทยแลนด์พลัส, 2562) เช่น การทำสวนริมคลองและอาหารพื้นถิ่น นอกจากนี้ ยังมีสินค้าและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สามารถพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวได้ ควบคู่กับทรัพยากรธรรมชาติและภูมิทัศน์ลำคลองที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ องค์ประกอบของบริบทพื้นที่สามารถสังเคราะห์ในรูปแบบ Data-Information-Knowledge เพื่อพัฒนาเป็นองค์ความรู้สำหรับการออกแบบและจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ

1.2 สภาพแวดล้อมทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผลการวิจัยชี้ว่า สภาพแวดล้อมทางการท่องเที่ยวริมคลองบางใหญ่มีลักษณะเอื้อต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยปรากฏความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตอย่างชัดเจน กิจกรรมท่องเที่ยวที่สามารถพัฒนาได้ เช่น ล่องเรือชมวิถีชีวิต เยี่ยมชมตลาดริมน้ำ และเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม พื้นที่ยังขาดระบบการจัดระเบียบพื้นที่และสื่อความหมายทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกภาพ สะท้อนให้เห็นว่าการจัดการพื้นที่ยังขาดการบูรณาการเชิงระบบระหว่างหน่วยงานและชุมชน สอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ที่ระบุว่า “พื้นที่มีของดีอยู่มาก แต่ขาดการจัดการและการสื่อสารให้เห็นภาพรวม ทำให้การพัฒนายังไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 10 สิงหาคม 2568)

1.3 การจัดการความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนสามารถแบ่งซึ่งองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต และทรัพยากรท่องเที่ยวได้ค่อนข้างชัดเจน อย่างไรก็ตาม กระบวนการจัดการความรู้ยังไม่ครบถ้วน โดยเฉพาะการรวบรวม จัดเก็บ และแปลงความรู้ฝังลึกให้เป็นความรู้ชัดแจ้งในฐานข้อมูลกลางที่ใช้ร่วมกัน นอกจากนี้ การแบ่งปันความรู้เกิดขึ้นผ่านกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นหลัก ทำให้การถ่ายทอดยังขาดมาตรฐานและกลไกที่รองรับ ส่งผลให้ความรู้จำนวนมากไม่ถูกพัฒนาเป็นแนวปฏิบัติหรือข้อมูลเชิงนโยบายสำหรับการพัฒนาในระยะยาว ทั้งนี้ สอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ที่ระบุว่า “ความรู้ของชุมชนส่วนใหญ่ยังอยู่ในตัวบุคคลและยังไม่มีกระบวนการรวบรวมเป็นระบบ ทำให้การถ่ายทอดและการนำไปใช้ยังมีข้อจำกัด” (ปราชญ์ชุมชน, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 10 สิงหาคม 2568)

2. ความต้องการของชุมชนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีไทยริมคลองบางใหญ่ และสำรวจการรับรู้และความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีไทยริมคลองบางใหญ่

2.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า กลุ่มตัวอย่างชุมชนส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 61 มีอายุระหว่าง 30-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 26 ประกอบอาชีพรับราชการ/พนักงานของรัฐ คิดเป็นร้อยละ 38 และมีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 50 ในขณะที่กลุ่มนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 72 โดยมีอายุเฉลี่ยต่ำกว่า 30 ปี คิดเป็นร้อยละ 63 และมีระดับการศึกษาระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 64

2.2 ความต้องการของชุมชนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความต้องการของชุมชนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีไทยริมคลองบางใหญ่ โดยภาพรวมและรายองค์ประกอบ

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีไทยริมคลองบางใหญ่	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. องค์ประกอบด้านแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม	4.64	0.61	มากที่สุด
2. องค์ประกอบด้านกระบวนการศึกษาสิ่งแวดล้อม	4.61	0.72	มากที่สุด
3. องค์ประกอบด้านธุรกิจท่องเที่ยว	4.50	0.75	มาก
4. องค์ประกอบด้านการตลาดท่องเที่ยว	4.56	0.75	มากที่สุด
5. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น	4.64	0.71	มากที่สุด
6. องค์ประกอบด้านการสร้างจิตสำนึกแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว	4.66	0.72	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	4.60	0.71	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่าระดับความต้องการโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.60$) เมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบ พบว่า ด้านการสร้างจิตสำนึกแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว มีระดับความต้องการสูงสุด ($\bar{X} = 4.66$) รองลงมา ได้แก่ ด้านแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ($\bar{X} = 4.64$) ด้านกระบวนการศึกษาสิ่งแวดล้อม ($\bar{X} = 4.61$) และด้านการตลาดท่องเที่ยว ($\bar{X} = 4.56$) ขณะที่ด้านธุรกิจท่องเที่ยวมีระดับความต้องการอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.50$)

2.3 การรับรู้และความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีไทยริมคลองบางใหญ่

ตารางที่ 2 จำนวนและค่าร้อยละของการรับรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีไทยริมคลองบางใหญ่

การรับรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีไทยริมคลองบางใหญ่	จำนวน	ร้อยละ
แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ได้แก่ วัดเก่าแก่ และโบราณสถานต่าง ๆ บริเวณริมคลองบางใหญ่ เช่น วัดอินทร์ วัดคงคา วัดส้มเกลี้ยง วัดบางโค วัดพระนอน วัดท่าบันเทิงธรรม วัดเอนกดิษฐาราม วัดหลังบาง และวัดต้นเชือก	31	31
แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี ได้แก่ ตลาดเก่าบางคูวัด ศาลเจ้าพ่อจ้อย วิถีชีวิตสวนเกษตรริมคลอง ประเพณีตักบาตรพระ 108 ทางน้ำ ประเพณีประมูลชะลอมวัดต้นเชือก และอาหารท้องถิ่น เช่น เป็ดพะโล้บางคูวัด ก๋วยเตี๋ยวโบราณ	69	69
รวม	100	100

2.3.1 ผลการศึกษา พบว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ (ร้อยละ 69) รับรู้คลองบางใหญ่ในฐานะแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณีมากกว่าการเป็นเพียงแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (ร้อยละ 31) สะท้อนให้เห็นว่า “ภาพลักษณ์ด้านวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่มีชีวิต” เป็นองค์ประกอบหลักที่นักท่องเที่ยวจดจำและรับรู้เกี่ยวกับพื้นที่ นัยสำคัญของผลการวิจัยนี้ คือ การรับรู้ดังกล่าวสอดคล้องกับอัตลักษณ์ของชุมชนริมนี้ ซึ่งเป็นฐานสำคัญของการพัฒนา “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีชีวิต (Living culture)” มากกว่าการพัฒนาเชิงโบราณสถานเพียงอย่างเดียว ข้อค้นพบนี้สนับสนุนแนวทางการออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวที่เน้นประสบการณ์เชิงวิถีชีวิต การมีส่วนร่วม และการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความความคิดเห็นเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีไทยริมคลองบางใหญ่ โดยภาพรวมและรายด้าน

แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีไทยริมคลองบางใหญ่	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ และวัฒนธรรม	4.15	0.71	มาก
2. ด้านกายภาพและกิจกรรมนันทนาการทางการท่องเที่ยว	3.78	0.74	มาก
3. ด้านการจัดการและพัฒนาเป็นจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยว	4.31	0.69	มาก
รวมเฉลี่ย	4.08	0.71	มาก

2.3.2 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พบว่าระดับความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.08$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการจัดการและการพัฒนาเป็นจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีระดับความคิดเห็นสูงสุด ($\bar{X} = 4.31$) รองลงมา ได้แก่ ด้านคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ และวัฒนธรรม ($\bar{X} = 4.15$) และด้านกายภาพและกิจกรรมนันทนาการทางการท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.78$) ตามลำดับ

2.4 การบูรณาการผลการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ

ผลการวิจัย พบว่ามีความสอดคล้องและเสริมกันอย่างชัดเจน โดยข้อมูลเชิงปริมาณสะท้อนว่าชุมชนมีความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.60$) โดยเฉพาะด้านการมีส่วนร่วมและการสร้างจิตสำนึก ขณะที่ข้อมูลเชิงคุณภาพอธิบายว่าชุมชนมองว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้และช่วยรักษาอัตลักษณ์ของพื้นที่ได้ นอกจากนี้ ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.08$) และให้ความสำคัญกับประสบการณ์เชิงวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ชุมชน ทั้งนี้ ข้อมูลทั้งสองประเภทมีลักษณะเสริมกัน (Complementarity) โดยข้อมูลเชิงปริมาณช่วยยืนยันแนวโน้ม ขณะที่ข้อมูลเชิงคุณภาพช่วยอธิบายเหตุผลเชิงลึกซึ่งสอดคล้องกับหลักการวิจัยแบบผสมผสาน

3. การส่งเสริมการจัดการความรู้ด้านการบริหารและการจัดการองค์ความรู้จากการวิจัยไปสู่การใช้ประโยชน์ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีไทยริมคลองบางใหญ่

3.1 ผลการศึกษา พบว่าพื้นที่ริมคลองบางใหญ่มีมรดกวัฒนธรรมทั้งรูปธรรมและนามธรรมที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตชุมชนริมน้ำอย่างชัดเจน โดยในส่วนรูปธรรม ได้แก่ วัด โบราณสถาน ตลาดเก่าริมน้ำ และภูมิทัศน์ลำคลอง ซึ่งสะท้อนคุณค่าทางประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรม ส่วนนามธรรม ได้แก่ ประเพณีตักบาตรพระทางน้ำ ภูมิปัญญาด้านอาหาร การทำสวน และวิถีชีวิตชาวสวนริมคลองที่ยังคงมีการปฏิบัติจริง องค์ความรู้ดังกล่าวถูกจัดหมวดหมู่และสังเคราะห์เป็นฐานข้อมูล เพื่อใช้ในการออกแบบกิจกรรมและการสื่อความหมายทางวัฒนธรรม ส่งผลให้ทรัพยากรวัฒนธรรม ถูกนำมาใช้เป็นฐานในการพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์สะท้อนว่าวิถีชีวิตชุมชนสามารถต่อยอดเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวได้ หากมีการจัดการที่เหมาะสม (ผู้ประกอบการชุมชน, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 21 กันยายน 2568)

3.2 ผลการศึกษาพบว่า การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวริมคลองบางใหญ่มีลักษณะบูรณาการ ครอบคลุม 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง 2) การมีส่วนร่วมของชุมชน 3) การออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ 4) การสื่อสารผ่านสื่อดิจิทัลและเครือข่าย และ 5) การติดตามประเมินผล องค์ความรู้ดังกล่าวสังเคราะห์จากข้อมูลภาคสนามและการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง และถูกนำไปใช้เป็นกรอบในการพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวต้นแบบ โดยเน้นการสะท้อนอัตลักษณ์ชุมชนและการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น ส่งผลให้องค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการสามารถเชื่อมโยงสู่การวางแผนและดำเนินงานในระดับพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม

3.3 แนวทางการส่งเสริมการจัดการความรู้ด้านการบริหารและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวสามารถสังเคราะห์เป็นกระบวนการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การบ่งชี้ความรู้จากบุคคลและกลุ่มในชุมชนริมคลองบางใหญ่ 2) การสร้างและแสวงหาความรู้ผ่านการแลกเปลี่ยนในชุมชนและการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก 3) การจัดความรู้ให้เป็นระบบโดยการรวบรวมข้อมูลทรัพยากรและกิจกรรมของพื้นที่ 4) การประมวลและคัดเลือกรู้เพื่อใช้ในการออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยว 5) การเข้าถึงความรู้ผ่านป้ายสื่อความหมาย เส้นทางท่องเที่ยว และสื่อดิจิทัล 6) การแบ่งปันความรู้ผ่านกิจกรรมชุมชน การนำเที่ยว และการเล่าเรื่อง และ 7) การเรียนรู้และถอดบทเรียนเพื่อนำผลการดำเนินงานมาปรับปรุงการจัดการ กระบวนการดังกล่าวถูกนำมาใช้ในการจัดระบบองค์ความรู้จากการวิจัยอย่างเป็นรูปธรรม เช่น การรวบรวมทรัพยากรวัฒนธรรม การพัฒนาเนื้อหาสื่อความหมาย และการส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน ส่งผลให้องค์ความรู้สามารถนำไปใช้ในการพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยว การสื่อสารอัตลักษณ์พื้นที่ และการปรับปรุงการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้อย่างต่อเนื่องในระดับพื้นที่

4. การถ่ายทอดความรู้สู่คู่มือและกระบวนการพัฒนา

4.1 กระบวนการถ่ายทอดความรู้ ผลการวิจัยชี้ว่า การถ่ายทอดความรู้ในพื้นที่คลองบางใหญ่ดำเนินไปอย่างเป็นระบบ 3 ระยะ ได้แก่ 1) การรวบรวมและจัดระเบียบความรู้จากชุมชน 2) การถ่ายทอดผ่านกิจกรรมเชิงปฏิบัติการและสื่อดิจิทัล และ 3) การประยุกต์ใช้ความรู้ในการพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมท่องเที่ยว เช่น เส้นทาง “เที่ยวล่อง-ท่องกิน-ชมถิ่นวิถีชีวิต” กระบวนการดังกล่าวทำให้ความรู้ท้องถิ่นถูกแปลงจากองค์ความรู้ของชุมชนไปสู่ทรัพยากรท่องเที่ยวที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในระดับพื้นที่ ทั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนว่า “เมื่อมีการจัดกิจกรรมหรือเวิร์กช็อป คนในชุมชนจะเข้าใจและสามารถนำความรู้ไปใช้ได้จริงมากกว่าการบรรยายเพียงอย่างเดียว” (ผู้เข้าร่วมกิจกรรม, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 22 พฤศจิกายน 2568)

4.2 ผลการวิจัยนำไปสู่การจัดทำคู่มือองค์ความรู้ด้านการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีไทยริมคลองบางใหญ่ โดยพัฒนาจากการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ครอบคลุมบริบทพื้นที่ในมิติสำคัญ ได้แก่ ประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ สินค้า และทรัพยากรธรรมชาติ ควบคู่กับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การประชุม และแบบสอบถามของชุมชนและนักท่องเที่ยว คู่มือดังกล่าวเป็นการจัดระบบองค์ความรู้ที่เชื่อมโยง ทูทางวัฒนธรรมกับกระบวนการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอน และแนวทางพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ แตกต่างจากคู่มือทั่วไปที่เน้นการประชาสัมพันธ์ โดยมีลักษณะเป็นเครื่องมือเชิงปฏิบัติที่สามารถใช้ในการวางแผน บริหารจัดการ และถ่ายทอดองค์ความรู้ในระดับพื้นที่ อีกทั้งยังบูรณาการองค์ความรู้ท้องถิ่นกับการออกแบบประสบการณ์และการสื่อความหมายทางวัฒนธรรม เพื่อยกระดับการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืนในระดับชุมชน

สรุปผลการวิจัย

1. บริบทพื้นที่ สภาพแวดล้อมทางการท่องเที่ยว และการจัดการความรู้ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พบว่าพื้นที่ริมคลองบางใหญ่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจากทรัพยากรทางประวัติศาสตร์ ภูมิทัศน์วัฒนธรรม และวิถีชีวิตชุมชนน้ำที่ยังคงอัตลักษณ์ท้องถิ่นอย่างชัดเจน ทั้งวัดริมคลอง ตลาดเก่า และกิจกรรมชุมชน อย่างไรก็ตาม การจัดการความรู้ในพื้นที่ยังขาดความเป็นระบบ โดยการแลกเปลี่ยนความรู้ส่วนใหญ่อยู่ในรูปแบบไม่เป็นทางการและยังไม่ครอบคลุมขั้นการจัดเก็บ พัฒนา และเผยแพร่องค์ความรู้ ส่งผลให้การนำองค์ความรู้ไปใช้พัฒนาการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรมยังมีข้อจำกัด

2. ชุมชนมีความต้องการในระดับสูงต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยเฉพาะด้านการฟื้นฟูแหล่งวัฒนธรรม การสร้างจิตสำนึก การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ อีกทั้งชุมชนมีความพร้อมในการเป็นกลไกขับเคลื่อนการท่องเที่ยวในพื้นที่ ขณะที่นักท่องเที่ยวรับรู้ในระดับสูงว่าคลองบางใหญ่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตท้องถิ่น และมีความคิดเห็นเชิงบวกต่อกิจกรรมท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อจำกัดด้านโครงสร้างพื้นฐาน สุขอนามัย การจัดระเบียบพื้นที่ และการสื่อสารอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวที่ยังไม่ชัดเจน

3. กระบวนการถอดบทเรียน การประชุมกลุ่มย่อย และเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชนช่วยให้สามารถระบุง่องค์ความรู้สำคัญด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้อย่างชัดเจน กระบวนการจัดการความรู้ส่งผลต่อการกำหนดขอบเขตเนื้อหาและประเด็นสำคัญด้านการพัฒนา เช่น การจัดทำเส้นทางท่องเที่ยว การจัดระบบข้อมูลแหล่งเรียนรู้ การพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการ และการออกแบบกิจกรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์พื้นที่ นอกจากนี้ ชุมชนมีระดับความตระหนักและการมีส่วนร่วมเพิ่มขึ้น ส่งผลให้มีความพร้อมในการนำองค์ความรู้ไปใช้พัฒนาการท่องเที่ยวในระดับปฏิบัติการ

4. การถ่ายทอดความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีไทยริมคลองบางใหญ่ในรูปแบบคู่มือ และออกแบบกระบวนการถ่ายทอดความรู้เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พบว่าคู่มือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่จัดทำขึ้นมีโครงสร้างชัดเจนและสามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยครอบคลุมบริบทพื้นที่ เส้นทางเรียนรู้กิจกรรมท่องเที่ยว และแนวทางการอนุรักษ์มรดกท้องถิ่น ขณะเดียวกัน กระบวนการถ่ายทอดความรู้ถูกออกแบบให้เน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ผ่านเวิร์กช็อป การสาธิต และการเรียนรู้จากพื้นที่จริง ร่วมกับการประสานความร่วมมือระหว่างภาคส่วน ส่งผลให้ชุมชนสามารถนำองค์ความรู้ไปใช้ต่อยอดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้อย่างเป็นรูปธรรมและเอื้อต่อความยั่งยืนในระยะยาว

อภิปรายผล

1. บริบทริมคลองบางใหญ่สะท้อนศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจากทุนทางวัฒนธรรมทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ซึ่งทำหน้าที่เป็น Cultural capital ในการสร้างประสบการณ์ท่องเที่ยวที่มีความหมาย สอดคล้องกับแนวคิดของ Richards (2001) และ Smith (2003) ที่เน้นการใช้ทุนทางวัฒนธรรมในการสร้างคุณค่าเชิงประสบการณ์รวมทั้งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของ United Nations World Tourism Organization (2004) และแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนของ Cevat Tosun (2001) ในบริบทประเทศไทย ยังสอดคล้องกับงานของ โอปอล์ รังสิมันตุชาติ และทิพาพร โพธิ์ศรี (2564) ที่ชี้ถึงบทบาทของประสบการณ์และการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม พื้นที่ยังมีข้อจำกัดด้านโครงสร้างพื้นฐานและการสื่อสารอัตลักษณ์ซึ่งสะท้อนปัญหาเชิงระบบที่ต้องการกลไกการจัดการที่มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับแนวคิดของ David Harrison (2001) ที่ชี้ว่าทรัพยากรเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว

2. ความต้องการของชุมชนและการรับรู้ของนักท่องเที่ยว ผลการวิจัยพบว่าชุมชนให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม การอนุรักษ์ และการสร้างจิตสำนึก ขณะที่นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับประสบการณ์เชิงวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT) และงานของ McKercher and du Cros (2002) ทั้งนี้ ข้อค้นพบยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ โอปอล์ รังสิมันตุชาติ และทิพาพร โพธิ์ศรี (2564) ที่ระบุว่าการสร้างประสบการณ์เชิงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตเป็นปัจจัยสำคัญต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม คุณภาพประสบการณ์ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยสนับสนุน เช่น ความสะอาดและสิ่งอำนวยความสะดวก ตามแนวคิดของ Weed (2009) สะท้อนให้เห็น “ช่องว่างการจัดการ” ระหว่างศักยภาพทรัพยากรกับประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว

3. การส่งเสริมการจัดการความรู้จากงานวิจัยไปสู่การใช้ประโยชน์ในการพัฒนาการท่องเที่ยว ข้อค้นพบสำคัญคือ การจัดการความรู้ทำหน้าที่เป็นกลไกเชื่อมโยงองค์ความรู้ท้องถิ่นสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรม โดยกระบวนการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอนช่วยจัดระบบและแปลงความรู้เป็นแนวทางปฏิบัติ เช่น การออกแบบเส้นทางและกิจกรรมท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับกรอบ KM ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) (2548) และแนวคิดของ ประเสริฐ โยธิดาร์ และคณะ (2566) ที่ระบุว่าการจัดการความรู้เป็นกลไกสำคัญในการยกระดับคุณค่าและศักยภาพของการท่องเที่ยวในระดับพื้นที่ อย่างไรก็ตาม การขยายผลยังต้องได้รับการสนับสนุนด้านโครงสร้าง เช่น ฐานข้อมูลกลางและระบบดิจิทัล เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ขององค์ความรู้

4. การถ่ายทอดองค์ความรู้และการประยุกต์ใช้ ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่ากระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้สามารถแปลงความรู้ฝังลึกของชุมชนไปสู่ความรู้เชิงปฏิบัติได้อย่างเป็นระบบผ่านการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้จากประสบการณ์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Experiential learning และงานของ Marhomi (2023) และ Ginting, Sitompul, Siregar, Nainggolan and Yusriadi

(2023) ทั้งนี้ ยังสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาองค์ความรู้เชิงพื้นที่ของ ประเสริฐ โยธินาร์ และคณะ (2566) ที่เน้นการเชื่อมโยงองค์ความรู้กับบริบทชุมชนและการนำไปใช้จริง โดยคู่มือองค์ความรู้ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือเชิงปฏิบัติที่ช่วยสนับสนุนการนำผลการวิจัยไปใช้ในการพัฒนาและบริหารจัดการการท่องเที่ยวในระดับพื้นที่

นอกจากนั้น ผลการวิเคราะห์แบบบูรณาการระหว่างข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ สะท้อนว่าการจัดการความรู้มีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงทรัพยากรวัฒนธรรมกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยข้อมูลเชิงปริมาณยืนยันระดับความต้องการและการรับรู้ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ขณะที่ข้อมูลเชิงคุณภาพอธิบายกลไกและบริบท ทำให้ผลการวิจัยมีความรอบด้านและน่าเชื่อถือ งานวิจัยมีส่วนสนับสนุนทั้งเชิงทฤษฎี โดยขยายกรอบแนวคิดการจัดการความรู้ในบริบทชุมชน และเชิงปฏิบัติ โดยพัฒนาแนวทางและเครื่องมือที่สามารถนำไปใช้ในการวางแผนและบริหารจัดการการท่องเที่ยว รวมทั้งเป็นต้นแบบสำหรับพื้นที่ที่มีบริบทใกล้เคียง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัยในครั้งนี้

จากผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าพื้นที่ริมคลองบางใหญ่มีศักยภาพด้านทรัพยากรวัฒนธรรม ทั้งรูปธรรมและนามธรรม แต่ยังขาดระบบการจัดการความรู้ที่เป็นรูปธรรม โดยเฉพาะด้านการจัดเก็บ เชื่อมโยง และถ่ายทอดองค์ความรู้ ขณะที่ชุมชนมีความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับสูง โดยเน้นการมีส่วนร่วมและการสร้างจิตสำนึก มีข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ ดังนี้

1.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1.1 ควรกำหนดการจัดการความรู้ (KM) เป็นกรอบหลักในการพัฒนา โดยจัดทำฐานข้อมูลกลางด้านทรัพยากรวัฒนธรรม เพื่อแก้ปัญหาคาดระบบการจัดเก็บและเชื่อมโยงองค์ความรู้ในพื้นที่

1.1.2 ควรมีกลไกกลางในการเชื่อมโยงภาครัฐ ชุมชน และผู้ประกอบการ ควบคู่กับการพัฒนาระบบดิจิทัลเพื่อสื่อสารอัตลักษณ์และเพิ่มการเข้าถึงข้อมูลของนักท่องเที่ยว

1.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1.2.1 ควรนำกระบวนการจัดการความรู้มาใช้ในการรวบรวม จัดระบบ และถ่ายทอดองค์ความรู้ พร้อมพัฒนาเป็นคู่มือเพื่อใช้ในการออกแบบกิจกรรมและเส้นทางท่องเที่ยวที่สะท้อนอัตลักษณ์พื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2.2 ควรพัฒนาปัจจัยสนับสนุนด้านกายภาพและการบริการ ควบคู่กับการจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้เชิงปฏิบัติการอย่างต่อเนื่อง เพื่อเสริมศักยภาพชุมชนและลดช่องว่างการจัดการที่ส่งผลต่อประสบการณ์นักท่องเที่ยว

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมุ่งศึกษาผลกระทบระยะยาวของการนำกระบวนการจัดการความรู้ไปใช้ในชุมชน เพื่อประเมินความยั่งยืนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ควบคู่กับการวิเคราะห์บทบาทในการ

เชื่อมโยงองค์ความรู้ท้องถิ่นสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นอกจากนี้ ควรศึกษาเชิงเปรียบเทียบกับพื้นที่ที่มีบริบทใกล้เคียง เพื่อยืนยันบทบาทของการจัดการความรู้ในฐานะกลไกสำคัญทั้งเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติในการพัฒนาอย่างยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568

เอกสารอ้างอิง

- กันตภณ แก้วสง่า และนิศาชล จำนงศรี. (2558). การจัดการความรู้การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา. *Suranaree J. Soc. Sci*, 9(2), น. 79-103.
- เตือนใจ ร่าหมาน, ส่วนนุรฮัน กุบาฮา, กาญจนา อ่อซ่าย และปริยาลักษณ์ โคหนองบัว. (2561). กิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นน้ำคลองป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง. *วารสารปาริชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ*, 31(ฉบับพิเศษ), น. 103-111.
- ไทยแลนด์พลัส. (2562). *เที่ยวตลาดบางคูวัดริมคลองบางใหญ่ ต.บางใหญ่ อ.บางใหญ่ จ.นนทบุรี*. สืบค้นเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2568, จาก <https://www.thailandplus.tv/archives/74449>
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- ปณิดา จันทรสุกรี, นลินี พานสายตา, ไพสินี เชื้อหยก และนิตินัย รุ่งจินดารัตน์. (2560). การจัดการความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: กรณีศึกษาชุมชนตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. *วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี*, 11(3), น. 49-63.
- ประกาศ เรื่อง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570). (1 พฤศจิกายน 2565). *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 139 ตอนพิเศษ 258 ง, น. 1-143.
- ประเสริฐ โยธิดาร์, วงศ์วิภา โสสุวรรณจินดา, มรกต บุญศิริชัย และณัฐกานต์ รองทอง. (2566). การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีไทยริมคลองบางใหญ่: กรณีศึกษาตลาดบางคูวัด อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี. ใน *มหกรรมงานวิจัยแห่งชาติ 2566, Thailand Research Expo: Symposium 2023*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.). (2548). *การจัดการความรู้*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- โอปอล์ รังสิมันตุชาติ และทิพาพร โพธิ์ศรี. (2564). การพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นคอนูม จังหวัดอุดรธานี. *Journal of Modern Learning Development*, 6(3), น. 355-369.
- Creswell, J. W. & Creswell, J. D. (2018) *Research design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. Sage, Los Angeles.

- Frost, A. (2010). *Building Knowledge Management Frameworks and Models*. Retrieved March 28, 2021, from <http://www.knowledge-management-tools.net/knowledge-management-frameworks.html>
- Ginting, Y. M., Sitompul, S. S., Siregar, H. A., Nainggolan, R. D., & Yusriadi, Y. (2023). Knowledge Management in Sustainable Competitive Destinations (SCD) of National Cultural Tourism Event Bakar Tongkang Bagansiapiapi. *Migration Letters*, 20(5), pp. 952-970.
- Harrison, D. (2001). Tourism and the less developed countries: A case study approach. *Journal of Tourism Research*, 4(1), pp. 27-41.
- Marhom, C. L. (2023). Cultural Tourism and Knowledge Management: The Importance of Epistemological Awareness in Cultural Tourism Destination Management. *Social Sciences and Humanities Proceedings*, (pp.9). Proceeding of 10th International Conference on Nusantara Philosophy (ICNP). UGM Digital Press.
- McKercher, B., & du Cros, H. (2002). *Cultural Tourism: The Partnership Between Tourism and Cultural Heritage Management*. USA: The Haworth Press.
- Richards, G. (2001). *Cultural Tourism: The Partnership Between Tourism and Cultural Heritage Management*. MD: The Scarecrow Press.
- Smith, M. K. (2003). *Issues in Cultural Tourism Studies*. UK: Routledge.
- Tosun, C. (2001). Challenges of Sustainable Tourism Development in the Developing World: The Case of Turkey. *Tourism Management*, 22(3), pp. 289-303.
- United Nations World Tourism Organization. (2004). *Indicators for Sustainable Development of Tourism Destinations*. Madrid, Spain: World Tourism Organization.
- Weed, M. (2009). *Sport Tourism: Participants, Policy and Providers*. UK: Routledge.